
Анна ЗАМША
(Київ, Україна)

ЖЕСТОМОВНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА УНІВЕРСАЛЬНОСТІ В ОСВІТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Однією з передумов успішності дитини у здобутті дошкільної освіти є налагодження ефективної комунікації між нею та іншими учасниками освітнього процесу, особливо між нею та вихователями. Окрему увагу в цьому контексті варто зосереджувати на розв'язанні проблеми налагодження безбар'єрної комунікації між вихователями та дітьми з особливими освітніми потребами. З одного боку, це важливо через те, що саме комунікація є основним механізмом, на якому базується освітній процес загалом, а з іншого боку – для переважної більшості дітей з особливими освітніми потребами, що зумовлені обмеженнями життєдіяльності, незважаючи на розбіжності між їх категоріями, притаманне ускладнення комунікації з навколишніми.

Розв'язання проблеми комунікації є одним із основних викликів у впровадженні антидискримінаційного підходу у вітчизняну освітню систему, який передбачає необхідність формування інклюзивності як одного з ключових показників осучаснення цієї системи [1, с. 168].

Вихователь виступає одним із основних провайдерів у процесі налагодження якісної, а відтак і безбар'єрної комунікації з дитиною із особливими освітніми потребами. Саме тому підготовка вихователів має передбачати формування та розвиток тих компетентностей, які дозволяють педагогові ефективно присто-

совуватися до унікальних комунікативних обмежень та наявних можливостей, характерних для його вихованців із особливими освітніми потребами.

У цьому контексті надзвичайно важливо сформувати у майбутніх вихователів вміння застосовувати універсальний дизайн в освітньому процесі, що передбачає спроможність педагога зробити цей процес максимально доступним для усіх його вихованців [4, с. 61]. Це вміннями втілюється у здатності вихователя планувати та реалізовувати освітні завдання шляхом мінімізації або усунення бар'єрів, які можуть виникати в процесі здобуття освіти дошкільниками з особливими освітніми потребами різних категорій [6, с. 177].

Якщо розглядати саме комунікативний аспект освітнього процесу з позиції універсального дизайну, то вихователь має у процесі підготовки оволодіти певним спектром комунікативних компетентностей, які забезпечують його спроможність в одному просторі та часі успішно комунікувати з різними категоріями дошкільників із особливими освітніми потребами, зумовленими обмеженнями життєдіяльності.

Варто наголосити, що особливі освітні потреби, зумовлені обмеженнями життєдіяльності, є атиповими вимогами до освітньої системи, які виникають через невідповідність актуальних можливостей дитини ефективно діяти та взаємодіяти у типових умовах освітнього середовища і процесу [2, с. 72, 74]. Ці вимоги виникають через нездатність або досить обмежені можливості дитини з особливими освітніми потребами використовувати типові способи навчальної діяльності та взаємодії, на яких зазвичай ґрунтується освітній процес та функціонує освітнє середовище.

Якщо йдеться саме про атипові комунікативні вимоги дітей з особливими освітніми потребами, то мається на увазі використання у навчальній діяльності та взаємодії дитини специфічних засобів комунікації, відмінних від тих, якими послуговуються зазвичай. Традиційним засобом комунікації між педагогом та дитиною в освітньому процесі є усне мовлення, яке ґрунтується на здатності як вихователя, так і дитини сприймати на слух усне мовлення та виражати себе через цей різновид мовлення. Для ді-

тей з особливими освітніми потребами оперування усним мовленням та якісне слухове сприймання не завжди є доступними опціями для комунікації. Саме тому для більшості дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими обмеженнями життєдіяльності доречно використовувати способи комунікації, які відбуваються через візуальні, тактильні й альтернативні способи комунікації [7, с. 136]. Одним із таких засобів виступає українська жестова мова, сприймання якої відбувається за рахунок зорового аналізатора, а продукування – за рахунок артикуляційного апарату рухів тіла людини.

Це зокрема синхронізується з вимогами нормативно-правових документів. Так, якщо йдеться про освітню підготовку дошкільників, то маємо звернутися до змісту статті 10 Закону України «Про дошкільну освіту», де зазначено, що мовне питання в освіті регулюється рамковим Законом України «Про освіту» та Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Тож, якщо ми розглянемо вимоги статті 7 рамкового закону, то особам із порушеннями слуху гарантоване право на навчання українською жестовою мовою. При цьому немає обмежень щодо форми здобуття освіти – йдеться про використання української жестової мови як засобу навчання як при спеціальній, так і при інклюзивній формі навчання.

Водночас статтю 4 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» цілковито присвячено українській жестовій мові. Зокрема в частині 3 цієї статті зазначено, що *«В Україні кожному гарантується право вільно використовувати українську жестову мову в суспільному житті, вивчати та підтримувати її, а також навчатися українською жестовою мовою»*. Відповідно навчатися українською жестовою мовою можуть й інші дошкільники з особливими освітніми потребами, а не лише ті, хто має порушення слуху.

Варто зауважити, що українська жестова мова як й інші національні жестові мови може бути ефективним засобом комунікації в освітньому процесі не лише дітей із порушеннями слуху, а й інших категорій дітей з особливими освітніми потребами,

зокрема з розладами аутичного спектру, тяжкими порушеннями мовлення, порушеннями інтелектуального розвитку та інших.

Утім для того, аби вихователі були спроможні навчати вихованців української жестової мови та використовувати її в освітньому процесі, невід'ємною умовою є якісна жestosомовна підготовка майбутніх вихователів не лише тих, які здобувають освіту зі спеціальності 016 Спеціальна освіта, а й загалом усіх, хто навчається на спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Зазначимо, що нині програми підготовки вихователів зі спеціальності 012 Дошкільна освіта не передбачають жestosомовної підготовки, хоча б на базовому рівні оволодіння українською жестовою мовою. Водночас програми підготовки майбутніх педагогів зі спеціальності 016 Спеціальна освіта також не містять достатньої кількості годин для опанування української жестової мови, а фактично передбачають лише побіжне ознайомлення з нею. І це, незважаючи на те, що для того аби використовувати цю мову як навчальний інструмент для комунікації з дітьми з особливими освітніми потребами необхідний не просто рівень самостійного користувача мови, а володіння українською жестовою мовою на рівні не нижче рівня досвідченого користувача (C1) [3, с. 56].

Однак навіть у спеціальних закладах дошкільної освіти для дітей із порушеннями слуху фахівців, які вільно володіють жестовою мовою, вкрай мало, не кажучи про інші типи спеціальних закладів та інклюзивні групи в дитячих садках. Кількість жestosомовних вихователів переважно забезпечується не за рахунок підготовки, а через те, що такі педагоги походять з жestosомовних родин і оволоділи цією мовою як однією з мов сімейного спілкування [5, с. 50]. Однак цей рівень не завжди є достатнім для використання такої мови як засобу комунікації в рамках освітнього процесу.

Підсумовуючи означене, висновується, що нині вкрай актуальним є перегляд компонентів мовної підготовки майбутніх вихователів. Окремими питанням в цьому контексті має бути розширення мовної підготовки педагогічних фахівців за рахунок включення до освітніх програм вивчення української жестової мови як важливого компонента на рівні досвідченого користу-

вача. Позаяк відсутність належної жестомовної підготовки обмежуватиме можливості вихователя ефективно надавати освітні послуги дітям з особливими освітніми потребами, які мають труднощі в комунікації засобами усного мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Замша А., Федоренко О. Шкільна освіта глухих – виклик для інклюзивної практики навчання. *Pedagogical and psychological science and education: transformation and development vectors : Collective monograph. Vol. 1.* Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2021. P. 160–180.

2. Замша А. Генеза змісту поняття «особливі освітні потреби». *Correction and rehabilitation innovations: implementation of European experience : Scientific monograph.* Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. С. 67–80.

3. Замша А., Адамюк Н., Дробот О. Жестомовна комунікативна компетентність як складова навчання української жестової мови. *Інноваційна педагогіка.* 2023. Вип. 66. С. 54–58.

4. Замша А., Адамюк Н., Дробот О. Концептуалізація комунікативного супроводу здобувачів освіти з порушеннями слуху в освітньому середовищі. *Інноваційна педагогіка.* 2022. Вип.49. С. 59–62.

5. Замша А. Сурдопедагогічні візії модернізації змісту програм підготовки вчителів іноземних мов. *Студентоцентрований горизонт філологічної освіти: здобутки і перспективи : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 27.03.23 – 07.05.23 р.* Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. С.48–51.

6. Byrko N., Tolchieva H., Babiak O., Zamsha A., Fedorenko O., Adamiuk N. Training of Teachers for the Implementation of Universal Design in Educational Activities. *AD ALTA. Journal of Interdisciplinary Research.* 2022. Vol. 12/02-XXVIII. P.117–125.

7. Zhuravlova L., Leshchii N., Zamsha A., Babiak O., Lyndina Y., Voroshchuk O. Techniques for the correction of language disorders among children with psycho-physical development peculiarities. *AD ALTA. Journal of Interdisciplinary Research.* 2021. Vol. 11, Issue 2, Special Issue xxii. P.133–137.